

Uurimismaterjal

Uurimuse aluseks on suurel määral minu enda kogutud materjal. Olen käinud Kihnus rahvaluulet kogumas alates 1955. aastast, mil läksin sinna Tartu Ülikooli eesti filoloogia I kursuse tudengina. 1956. aastal rahvaluulepraktikal olles noodistasin laulviise ja pillilugusid ka Ruhnus kihnlaste pulmas. Mõlemal aastal tutvusin nii Kihnus kui ka Ruhnus elavate kihnlaste ja nende elu-oluga. Enamus tollal vanemaid informante on nüüd juba ammu mulla all, minu eakaaslase, 1935. aastal sündinud Rosaali Kodumaaga (hiljem Karjam) oleme jäänud sõpradeks ja säilitanud sidemed tänaseni.

Kihnu-Ruhnu 1955. a. ekspeditsioonist osavõtjaid.
1. rida vasakult: Kalle Laugaste, Otilie Niinemägi (Kõiva),
Eduard Laugaste; 2. rida: Hilja Kokamägi, Karl Siilivask;
3. rida: Maret Joamets, Ingrid Ruus (Rüütel), Udo Kolk

Ingrid kohalike laulude looja
Ella Loobiga Ruhnus Rinksu
sadamas. Hilja Kokamäe foto
1955. EKRR I 9, 173

Omapärane kogemus andis ettekujutust ka soorollidest ja -ideoloogiast. Nimelt Ruhnu pulmast tulime ära esimestena üsna tormise ilma ja väikese paadiga, milles olid põhiliselt naised ja lapsed, vaid mõni mees, sh kaks pillimeest. Naised tahtsid kiiresti koju saada, et loomi talitama minna. Mehed jäid veel järgmiseks päevaks Ruhnu ja mõni kuuldavasti kauemakski. Samas äratas tähelepanu Kihnu meeste osavus tormisel merel toime tulla. Paati juhtis kaks üsnagi vindist poissi, kes ometi suutsid hoida seiskunud mootoriga paadi nina merel vastu suuri laineid ja lõpuks mootori käimagi saada. Paar inimest kühveldas pidevalt paadi põhjast vett välja ning ülejäänud paadiseltskond – naised ja lapsed, mina oma kaaslastega sealhulgas – säilitas stoilist rahu, pikutades paadi põhjas, presentkate üle pea, sest laine löi kogu aeg üle paadi serva. „Kihnlaste suureks imestuseks ei hakanud aga meist ükski „kalu söötma““ kirjutasin oma kogumispäevikus (TRÜ EKRK I 9, 377/95). Ja Otilie Kõiva lisab: „Merehaigusest päästis meid jällegi laul ja pillimäng“ (RKM II 56, 314/40). Nii olime saanud merel ka oma esimesed ristsed.

1970. aastatel algas kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas „Vana kandle“ Kihnu köidete koostamine. 1975. aastal tegime koos Otilie Kõivaga, kes oli ka 1954. aastal Kihnu pulmade filmimisel osalenud ja Kihnu pulmalauludest kandidaaditöö kirjutanud,³ esimesed regilaulude ja pillilugude helisalvestused otse pulmas. Aastal 1985 lindistasime taas laule pulmade käigus koos Anu Visseliga, kellest sai minu ekspeditsioonikaaslane paljudeks aastateks. Ühtlasi olin nõustajaks Tallinnfilmi võttegrupile.⁴ Samal aastal jäädvustasime erinevatelt informantidelt laule, jutte, pillilugusid, uskumusi, kommete ja olustiku kirjeldusi jm. Marina Rooslaidilt saime huvitavaid võrdlusandmeid Kihnu ja Ruhnu elust ja kultuurist, samuti võtsime esmakordselt helilindile Virve Köstri laule ja lugusid tema laulude taustast. 1987. aastal salvestasime erinevaid folklooriliike ja olustikulisi andmeid Virve Köstrilt, Anna Sutilt, Sinaida Saarelt, Anna Köstrilt, Maria Metsalt, Maria Odintšenkolt, Mihkel ja Liidia Loobilt jt, samuti Kihnu 600. aastapäeva peo. Järgnevatel aastatel lindistasime ansambli Kihnumua repertuaari, Kihnu poiste laule jm.

1987. aastal käisime Kihnus ka koos Kristjan Toropi ja soome rahvatantsu-uurija Pirkko-Liisa Rausmaaga esmakordselt filmimas Kihnu tantse. Alates 1988. aastast sai võimalikuks tulla Kihnu juba oma videokaameraga ning järgnevatel aastatel kujunes selline kogumisviis põhiliseks. Operaatoriks oli algul Einar Sinijärv kirjandusmuuseumist. Hiljem tegi videovõtteid Anu Vissel, kes ühtlasi kogutud materjalid annoteeris, minu osaks jäi endiselt informantide leidmine ja intervjuerimine.

³ Kõiva, O. Regivärsilise rahvalaulu traditsioon Kihnu saarel. Kandidaadidissertatsioon (käsikiri Eesti Kirjandusmuuseumis). Tartu, 1965.

⁴ „Pulmad mõnõlõ, pühäd kõikõlõ“. Ringvaade „Nõukogude Eesti“ 23 (1347). Detsember 1985. Ringvaate tegid I. Rüütel, M. Soosaar, M. Otsa. Tallinnfilm 1985. Filmis on autentse materjali kõrval ka lavastatud kaadreid.

Anu Vissel filmib lastemänge. Ingrid Rütli foto 1996. ERA, VF 1368

Jäädvustasime taas vestlusi, laule, jutte, tantse, etnograafilist materjali, eelkõige naiste rõivaid ja käsitöid koos selgitustega nende tähendustest ja kandmisest, samuti Marina Rooslaidi juubelit tema kodus ja muid sündmusi saarel. 1990. aastal õnnestus teha videosalvestusi koguni kahest Kihnu pulmast (teisel korral filmis Paul Vesik), samuti tantsudest. 1996. aastal filmisime lastemänge, tantse kooliõpilaste esituses ning laule, jutte, uskumusi ja olustikulisi andmeid Elisabet Leaselt, Rosaali Karjamilt, Marina Rooslaidilt, Virve Köstrilt jt. 1997. aastal. jäädvustasime „Vana kandle” esitluse peo rahvamajas ning kadrikombeid kahes külas. Valmis videofilm „Kadripäev Kihnus”. 1998. aastal oli suursündmuseks Virve Köstri juubeli tähistamine Kihnu rahvamajas. Sellel ja järgneval aastal filmisime laule ja tantse Kihnu noortelt, hälli- ja lastelaulude esitamist, olustikujutustusi Kihnu elust, meeste ja naiste töödest jm.

Rosaali Karjamiga oleme pidanud ka kirjavahe-
tust. Uurimuse „Kihnu pulmakombed – juured ja
suundumused” (Rütli 1995) ettevalmistamise käi-
gus sain temalt palju vastuseid oma küsimustele,
mille tulemusena laekunud ulatuslikku pulmakom-
mete käsikirja säilitatakse Eesti Rahvaluule Arhiivis.
Ka hiljem olen temalt saanud andmeid tantsudest,
kalendrikommetest, elu-olust jm.

Rosaali Karjam. Jaan Rõõmuse foto u 1970

Ingrid Rüütel ja Sinaida Saar Kaerametsa õuel. Pirkko-Liisa Rausmaa foto 1987. ERA, F 14327

Väga viljakaks kujunes koostöö Eesti Televisiooniga aastatel 1991–1994, mil teleseriaali „Kihnlased“ ettevalmistuste käigus jäädvustasime hulgaliselt andmeid kihnlaste elust minevikus ja tänapäeval, erinevaid folklooriliike ja etnograafilist materjali ehedas kontekstis, pidustusi, kirikusündmusi, meeste ja naiste töid ja tegemisi, samuti vestlusi probleemidest maade tagastamise, tööhõive, turistidega jne. Informantideks olid erinevate põlvkondade ja elukutsete esindajad, nii mehed kui naised. Tulemuseks oli 12 telesaadet kihnlaste elust taasiseseisvunud Eesti algaastatest, sh valmisid pikemad portreefilmid Marina Rooslaidist, Anna Sutist ja Rosaali Karjamist. Kuna olen kihnlastega juba väga pikka aega tuttav ning nad on harjunud ka sellega, et nende ettevõtmisi jälgitakse ja jäädvustatakse, enamasti võõrastust ei tekkinud. Ka ei lastud end häirida sellest, kui salvestasime mingeid tegevusi või sündmusi, sh kirikupühasid ja matuseid. Loomulikult küsisime enne selleks luba. Kogu salvestatud „musta materjali“ koopiad olen annoteerinud ja üle andnud ka Kihnu Muuseumile.

Viimased videosalvestused Kihnu pulmadest tegime 2007. ja 2008. aastal. Esimesel aastal filmis Janno Simm, teisel Jaan Kolberg. Lisaks filmimise juhendamisele ja vestlustele tegin palju fotosid. Aastal 2009 jäädvustasime Angela Arraste ja Sille Kapperiga Kihnu tantse vanematelt naistelt Kihnus ning ansambli Kihnu Poisid korraldatud tantsuõhtul Pärnu Kuursaaalis (Kihnu tantsude ajaloost, kontekstist ning meeste ja naiste rollidest vt Rüütel 2009). Viimati käisin Kihnus 2011. aasta suvel, mil Virve Köster kutsus mind soolaleivale oma uut kodu vaatama.

Üldse olen alates 1955. aastast Kihnus välitöid teinud umbes kolmekümnel korral. Oluline on seegi, et olen õöbinud tavaliselt kihnlaste kodudes, mis on loonud vaba ja loomuliku suhtlusatmosfääri ning lisanud paljugi sellele, mis on jäädvustatud tööolukorras.

Mulle on korduvalt pakkunud peavarju Sinaida Saar (sünd 1908), Maria Laos (sünd 1921), Rosaali Karjam (sünd 1935), Leida Tapp (sünd 1940), Katrin Kumpan (sünd 1947), Annely Akkermann (sünd 1972). Lähedased suhted kujunesid ka Marina Rooslaidi ning Anna Suti, Virve Köstri, Helga Michelsoni ja nende peredega. Nooremast põlvkonnast olen eriti palju väärtuslikku teavet saanud Veera Leaselt (sünd 1969), Maie Aavalt (sünd 1973) ja Mare Mätaselt (sünd 1975), sh ka e-kirjavahetuse teel, mis jätkub tänaseni. 2010. aastal saatis vastustena minu küsimustele väärtusliku käsikirja enda tegevusest Kihnu kultuurijuhina Katrin Kumpan. Kuna Kihnu on kaetud telefonivõrgustikuga, on mulle igapäevaseks abivahendiks olnud ka telefon. Meilide ja telefoni teel olen Kihnu eluga kursis pidevalt, mistõttu mu uurimus on aina täienenud.

Lisaks omakogutud ainesele olen kasutanud varasemate rahvaluulekogujate, eriti Theodor Saare, Richard Viidalepa ja Ottilile Kõiva käsikirjalisi materjale ja artikleid (Saar 1968; Saar 1998; Saar 2009; Viidalepp 1983; Kõiva 1965; Kõiva 1997; Kõiva 2003). Andmed varasema ajaloo ja majanduselu kohta tuginevad põhiliselt Vilve Kalitsale, kes on läbi töötanud ka varasemad käsitlused (Kalits 1997). Uurimusse olen lisanud ka andmeid raamatutest, mis on ilmunud alles käesoleva uurimuse lõppjärgus (Laanem 2009; Aavik 2009; Summatavet 2010 jm).

Laulik Anna Sutt (Kaevandu Anni) hobusega oma koduõuel. Ottilie Kõiva foto 1959. ERA, F 04554

Peiupoolsete tervituslaul pruudikodu õuel. Esireas: Ingrid Rüütel, Vilma Laarents (Kandi Vilma), Marina Roosleid, Marta Tapp (Are Marta), Leida Tapp (Tällemäe Leida). L. Toometi foto 1985

Ingrid Rüütel, Elvi Vesik, Helga Michelson jt sadamas noorpaari ootamas. Eino Pedaniku foto 2007

Kihnu laulik Anna Köster (Suaru Anni) ja rahvaluulekoguja Otilie Kõiva. Olav Kiisi foto 1975. ERA, F 11077

Vana Kandle II osa esitlus Akadeemilise Rahvaluule Seltsi koosolekul 25. septembril 2004. Raamatu koostajad Ingrid Rüütel ja Otilie Kõiva ning toimetajad Janika Oras ja Edna Tuvi. ERA, VF 5486. Alar Madissoni foto. ERA, VF 5486

Neli küla

Lemsi küla asub saare idakaldal, kus on Suuru sadam kaluripaadidega ja praamisadam ühenduseks mandriga. Kihnus on 60 kutseist kalurit, kes püüavad räime, ahvenat, siiga, vimba, angerjat ja teisi kalu.

Rootsiküla asub saare lõunaosas. Kapten Kihnu Jõnnu mälestuskivi on tema kodukohas Uuetool. Lõunatipus, kadakasel karjamaal, paikneb 1864.a. püstitatud tuletorn ja ilmajaam.

Linakülas läänerannal on AS Kihnuranna turismikeskus ja Mõnu käsitöötalu, ilus külavahetee ja tervisekeskus arstipunktiga.

Sääre külas saare põhjakaldal avaneb kaunis vaade Kihnu väinale ja Sangelaidudele. Seal on ka postkontor, kauplused ja lennujaam talviseks ühenduseks mandriga.

Kirik, kool, muuseum ja rahvamaja, kus on koha leidnud ka vallavalitsus ja raamatukogu, asuvad saare keskel.

14. sajandi vakuraamatutest on näha, et külade ilme ja talumaade jaotus järgivad põliseid traditsioone.

Veel 100 aastat tagasi ehitatud madalatel rookatuselga hoonetel puudusid korstnad. Pered olid suured, maad vähe. Kuna loomi peeti vabapidamisel, tuli heinamaad ja põllud tarastada. Metsaalused olid puhtaks riisitud, kändid korjatud ja oksad laasitud kütteks. Rahateenistust leidsid mehed purjelaevadel ja naised mandril abitöödel käies.

20. sajandi alguses elas Kihnus umbes 1300 inimest.

21. sajandi alguses üle 500. Viimasest sajast aastast jutustab Kihnu muuseumi ekspositsioon.

1 Järsumäe talu Turu külas. Foto K. Oglas 1947
 Pärnu muuseum 2 Peetri talu Linakülas.
 Foto ERM 3 Majakas. Foto G. Vihaste 1964
 ERM 4 Kihnu sadam. Foto erakogu
 5 Kaluriplats. Foto erakogu 6 Maruse talu
 20 saj. algusest Linakülas. Foto Pärnu muuseum
 7 Lemsi küla võrguauurid. Foto G. Ränk ERM
 8 Kihnu maastik. Foto erakogu
 9 Kihnu endine vaestemaja. Foto 1940
 Pärnu muuseum 10 Laps ja üks Saare külas.
 Foto I. Manninen 1925 ERM

1	2	3	4
	5	6	7
	8	9	10

Stend Kihnu Muuseumis. Olev Mihkelmaa foto 2009

*Anna Sutt (Kaevandu Anni) Lemsi külast kartulivagusid lahti ajamas.
Ottile Kõiva foto 1959. ERA, F 04556*